

Posudek na disertační práci p. Mgr. Václava Nekvapila
Blízkovýchodní konflikt ve francouzském veřejném prostoru (2000-2010)

Předloženou disertační práci „Blízkovýchodní konflikt ve francouzském veřejném prostoru (2000-2010)“ Mgr. Václav Nekvapil pojal s cílem „analyzovat a typologizovat francouzský společenský diskurs o izraelsko-palestinském konfliktu“, přičemž se autor zaměřil na „vybrané názory, zájmy, postoje a hodnoty spojované se současným židovstvím a židovskou diasporní identitou“. Práce je rozdělena do dvou resp. čtyř základních částí (autor vyčlenil z úvodu části nazvané „výzkumné otázky v kontextu dosavadního bádání“ a „metodologie a teoretický rámec“, tj. části, které jsou častěji součástí širšího úvodu), ke kterým samozřejmě nechybí úvod a závěr.

Dvě zmíněné základní části rozebírají postupně „francouzskou diskusi o židovství a Izraeli“, „francouzskou zahraniční politiku vůči Izraeli“, a v nich se autor snaží vypořádat se se třemi vlastními tezemi:

Zaprvé, „že tvorba veřejné politiky, včetně zahraniční, je neoddělitelná od vnitřních procesů, které ve společnosti rezonují“. Na tuto tezi však autor jen těžko našel odpověď, jelikož jeho práce se tvorbou veřejné politiky zabývá jen vzdáleně, a navíc autor neprezentoval alespoň základní teoretické vybavení, které by mu takový cíl umožnilo splnit. Autorovo tvrzení, že „zahraniční politika není již imunní vůči vlivu společenských aktérů, především z řad minorit za podmínky, že jejich příběh zapadá do oficiálního příběhu (historické paměti) majoritní společnosti“ nejen mylně či rozhodně nedostatečně operuje s některými pojmy („historická paměť“, „oficiální příběh“, „majoritní společnost“, ale i „společenská aktéři“, ale to se týče i řady dalších obdobných pojmů v textu), ale hlavně objevuje již objevené (de facto to, že zahraniční politika je tvořena v souladu se zájmy a hodnotami společnosti, třeba jen zdánlivě, neúplně atd., ale prostě tak to bývá), bohužel navíc s nepříliš jasným důkazným aparátem.

Zadruhé, že „téma izraelsko-palestinského konfliktu je prostorem, do něhož aktivně vstupují nejrozličnější sociální aktéři s cílem vymezit a deklarovat své hodnoty“. Když pomineme to, že se téma stane těžko prostorem pro cokoli, můžeme se pokusit pochopit druhou tezi jako snahu analyzovat klíčovitost daného tématu, resp. snahu jej analyzovat jakožto klíčové až štěpné téma (zde francouzské) zahraniční politiky, případně politiky vnitřní. V takovém případě je ale nutné zabývat se mnohem delším časovým úsekem, než je ten, který nám autor nabízí (první desetiletí 21. století), anebo nám autor má předložit nějaké relevantní údaje vysvětlující, proč a jak právě během tohoto období dochází k nějaké zásadní změně (např. atentáty ze září 2001, sám autor připomíná, že došlo k nárůstu antisemitských útoků po roce 2000, ale nijak víc s tím zásadně neoperuje). I zde je tedy způsob řešení otázky obsažené v tezi nepříliš vhodný či úplný. Nebudu komentovat použití pojmů „etnické“ či „náboženské“ „komunity“ (obzvlášť pak, když autor používá jednotné číslo, naznačující nereálnou jednotu i tam, kde zdánlivě může existovat), které pro francouzský případ nelze bez problémů využívat (v každém ze dvou příkladů z rozdílných

důvodů¹), byť zřejmě dochází k přebírání komunitárního přístupu ze strany autora, což se promítá i do dalších souvislostí (odstup autora není vždy dostatečný a nechává se unést přístupy a referenčním rámcem jedné ze sledované skupiny).

Konečně třetí teze tvrdí, „že zatímco židovská komunita funguje jako významný... aktér, neexistuje v politickém smyslu muslimská komunita jako aktér spoluvytvářející veřejnou diskusi“. Když pomenu již výše zmíněnou výhradu vůči použití pojmu „komunita“, tak i zde musím konstatovat, že se autor svým přístupem a opomenutím několika základních faktů, které nejspíše bere jako dané bez potřeby prezentace ani analýzy (o kritické analýze nemluvě), snaží vysvětlit známý fakt, aniž by podal jakékoliv vysvětlení znovuobjevené situace. Je pravda, že zaměřením se na diskursivní analýzu lze jen těžko vysvětlit (zde) neexistenci aktéra („muslimskou komunitu“). To, že tzv. muslimská „komunita“ neexistuje a ani existovat nemůže (ze samé podstaty věci, ale i z důvodu vývoje situace muslimů ve Francii), autor ani trochu neřeší (odkázat se v závěru disertace na K. W. Deutscheho a jeho definici „komunity“ není dostatečné, obzvláště pak, když použitá definice je příliš vágní a navíc se na tzv. „muslimskou komunitu“ zjevně nehodí²). Tudíž může čtenáře napadnout otázka: proč si autor vlastně vymyslel tuto nemístnou tezi? Patrně vycházel ze dvou (vědecky neověřených) předpokladů (že „muslimská komunita“ existuje a že každá „komunita“ – muslimská či židovská – je rovna jakékoliv další „komunitě“), zřejmě proto ho nenapadlo si v této souvislosti například položit základní otázky, např. jaké jsou sociální předpoklady vzniku toho, co nazývá „veřejnými intelektuály“? (proč jich je tak málo a jsou tak málo slyšet „veřejní intelektuálové“ oné „muslimské komunity“?), o tom, co vlastně samotná „komunita“ znamená nemluvě.

Výše uvedené vybrané zásadní výtky k autorovým tezím a způsobu jejich řešení jsou zčásti kompenzované určitou autorem předloženou znalostí debaty částečně na téma izraelsko-palestinského konfliktu, částečně na téma debaty o existenci Izraele, částečně na situaci antisemitismu atd.. Nutno však i zde podotknout, že sám autor příliš často klouže do pasti rétoriky dávající do jednoho pytle různé kritiky Izraele a vytváření dojmu jednotného proti-Izraelského tábora (což může být daň za použití přístupu štěpných linií, tedy *clivage* nebo *cleavage*, bez patřičného teoretického aparátu). Celkově z práce plyne, že autor řeší jiné téma, než naznačil v názvu práce a než si sám vytyčil v úvodu, ve vymezení výzkumných otázek a potažmo v tezích, anebo že nedostatečně vysvětlil a vyargumentoval posunutí ze základního tématu (blízkovýchodní konflikt –v daném užším pojetí- ve francouzském veřejném prostoru) na poněkud odlišné téma (antisemitismu v kontextu Izraelsko-Palestinského konfliktu ve francouzském veřejném prostoru, byť by asi přesnější téma bylo antisemitismus a Izrael ve francouzském veřejném prostoru). Svědčí o tom také např. vypuštění některých avizovaných témat, jako např. debata o kolonizaci a otrokářství (nehledě na to, že se této debatě zúčastnila podstatná část autorů, kteří jsou v disertační práci použiti). Na druhou kolej se dostal jednoznačně jak palestinský problém, tak i názor(y) muslimů (včetně případné neexistence takového názoru).

---

¹ V případě „muslimské komunity“ se autor dopouští souběžně několika zásadních omylů (neexistuje ani vztah k jednomu státu, ani k jednotným náboženským autoritám či sjednocené interpretace náboženského učení).

² K „židovské komunitě“ autor přiznává, že se označení běžně používá, a že ne každý autor upřesňuje, co pod ním vlastně rozumí, platí to paradoxně *de facto* i na samotného autora disertace (udávat nějaké počty není definice).

Metodologický rámec práce (diskurzivní analýza) se mi zdá být vcelku v pořádku, legitimní a adekvátní, byť jeho použití je poněkud vzdáleno od slova kritický. Problém však vzniká, pokud se autor snaží vydedukovat z diskurzu něco, co z projevů vydedukovat nelze (např. to, že štěpní linie jde napříč etnických a náboženských „komunit“, aniž by se snažil o skutečnou analýzu těchto „komunit“). Ostatně i dosavadní „výzkum“ patrně autor interpetuje poněkud široce a dalo by se o něm debatovat, což autor neudělal, pouze prezentoval několik různých autorů, jedněch polemizujících, jedněch analyzujících, na nedefinovaném a vše obsahujícím tématu „blízkovýchodní konflikt“. Obyčejný rozbor dostupné literatury na dané téma by stačilo. To, že v úvodu práce není kritika použité literatury, můžeme přikládat na vrub toho, že vlastně celá práce je o rozebírání různých (a různorodých) zdrojů³.

Je zřejmě na čtenáři, ať si cosi vybere z různých možných výkladů daného tématu, pokud si nevšimne jediného „vysvětlení“ v poznámce č. 3. Pokud však bude chtít něco pochopit, tak bude nucen dát do jedné rovnice „blízkovýchodní konflikt“ s poněkud odlišnou tematikou existence Izraele v širším pojetí (od novodobých forem antisemitismu až po zahraniční politiku týkající se Izraele). Je patrné, že z pohledu (většinového) českého „veřejného prostoru“ či obecnější roviny uvažování (zjm. v mediálním prostoru), je „blízkovýchodní konflikt“ totožný s izraelskou otázkou. Ve Francii je situace poněkud komplikovanější, už jen z toho důvodu, že z francouzského hlediska je Proche Orient chápáno jako oblast zahrnující mnohem více problematických – konfliktních – míst, kde sehrávají roli nejen izraelsko-palestinské spory: stačí si všimnout libanonského problému⁴, o Sýrii a její dnešní občánské válce nemluvě. Práce, která mohla problematizovat přístup k dané tématice a pokusit se o kritickou analýzu francouzského přístupu k blízkému východu, tak zůstala na úrovni především popisné, ale hlavně opakující omezený rámec vycházející z obecného chápání specifického konfliktu uvnitř blízkovýchodního prostoru a rozhodně míjející část francouzské specifčnosti. Nevsazení „blízkovýchodního konfliktu“ do kontextu francouzského pojetí geopolitického termínu, dokonce bez uvedení základního historického rámce, je nejviditelnějším problémem, ze kterého vyplývají následné nejasnosti. Chápu, že politologická práce zabývající se diskurzivní analýzou nemůže přinést důkladnější rozbor historické (a dalších) kontextualizací, ale několik stránek by (trochu kritickému) čtenáři ulehčilo snahu pochopit, o čem vlastně práce je. Diskurz, zjm. politiků (a obzvláště některých jako např. N. Sarkozy), bez vsazení do kontextu nemusí úplně dávat smysl: v poslední části disertace (5.3) by bylo obzvláště zapotřebí pokaždé napsat, kde a před kým byl daný projev přednesen (dá se např. očekávat, že státník před politiky země, kterou navštěvuje, bude používat chválu). Jeden konkrétní příklad z jiné části práce: připomenutí reakce premiéra R. Barreho po atentátu v ulici Copernic si zasloužilo minimálně poznámku pod čarou, jinak má čtenář (mylný) dojem, že se to událo v druhé polovině sledovaného období.

Jako poněkud problematické vnímám rozlišení tří „proudů“, které nejsou rozděleny podle jednoho jednotného klíče, především pak jde o „republikány“, tedy termín, kterým autor „označuje ty, kteří vidí v oslabení republikánských hodnot rovnosti, svobody a bratrství hlavní příčinu současných francouzských problémů“, což nás dostává velmi daleko od původního cíle. Vytváří se všeřikající a zároveň bezobsažná škatulka, do které se dají poskládat ti, kteří nejsou ani

---

³ Bibliografie by si také zasloužila pečlivější řazení.

⁴ Který je „křesťanský“ jak píše autor jen z (menší) části.

„antiimperialisté“ ani „neokonzervativci“ podle jejich chápání izraelské otázky. „Republikánský diskurs“ se mi zdá být primárně, ne-li výlučně vázán na problematiku (muslimského) šátku, který, zjm. ve svých prvopočátcích s izraelsko-palestinským konfliktem neměl nic společného. Navíc dedukovat pouze ze dvou politiků (J. Chirac a N. Sarkozy), že je „republikánský diskurs“ zcela dominantní u politiků, je poněkud silné tvrzení. Očekávatelný umírněný postoj a projevy politiků, které se dají celkem logicky očekávat, lze však různě interpretovat a zasloužil by si podrobnější analýzu (autor nebere v potaz, že politik přednášející projev z titulu funkce – zjm. prezidentské – musí dbát na určitou míru umírněnosti, politik ve volební kampani zase na to, aby si neznepřátelil část voličů, atd.).

Obecně by stálo za uvážení, zda by nebylo zapotřebí, když už se práce snaží o typologizaci, uvést jemnější varianty než trojí dělení navržené autorem. Takto vytvářené skupiny neodpovídají realitě, jakmile se badatel snaží vnést do debaty rozdíly, které k tématu (s vědomím toho, že se jedná jen a pouze o specifické téma) přeci patří. Lze si bez problému představit jemnější a zcela zásadní vnitřní rozdíly uvnitř „antiimperialistů“ (de facto propalestinci) i „neokonzervativců“ (de facto proizraelci) nehledě na to, že se autor nechá „inspirovat“ jejich dělením světa na základě důrazu na „paměť“ Holocaustu, zatímco u „antiimperialistů“ se jedná zřejmě o různorodější směsici názorů a přístupů. Ostatně strana, která nejvíce „loví“ muslimské voliče je UMP, která podle autorova schématu patří spíše k „neokonzervativcům“ (nejvýraznějším v tomto úsilí byl samotný N. Sarkozy zjm. v době, kdy vykonával funkci ministra vnitra, zodpovědný ve Francii za náboženství, a který nechal stavět za tímto účelem mešity).

Výše zmíněný problém je umocněn tím, že předložená disertační práce prezentuje poněkud nešťastně několik úrovní problému, resp. výběr rozdílných úrovní a problémů, které nejsou předem pevně dané, a že autor operuje s pojmy, které nedefinuje. Jde např. o již zmíněný blízkovýchodní konflikt, ale třeba i o společenskovědně problematické pojmy jako identita, totalitní režim, lepenizace, veřejný intelektuál, laičité⁵ (těch příkladů je ovšem víc). Některé jsou a zůstanou neznámé, některé jsou převzaty bez kritického přístupu z mediálního protoru. „Veřejný prostor“ je taktéž pojat velmi svévolně, kdo jej vlastně (v autorově pojetí) tvoří se dozvídáme až průběžně a rozhodně se nejedná o nějaký systematický přístup, o čemž svědčí např. i pomíchávání různých druhů textů (články odborné či novinové, politické projevy, filozofické eseje atd.) a autorů (politikové, novináři, esejisté, filozofové s nebo bez úvozovek a další „myslitelé“). Snaha o všeobjímání umocněné nedefinováním základních pojmů je patrná např. z toho, že se autor dostává i k řešení „devoir de mémoire“, které rovněž příliš nedefinuje a rozhodně nevsazuje do společenskovědního kontextu: úsilí de facto končí připomenutím rázně zjednodušeného Maurice Halbwachse. Takových to politologických či společenskovědních bílých míst je v práci několik (viz již zmíněné teorie tvorby policy, nedefinování pojmů atd.).

Práce je z formální stránky více méně přijatelná, jen bych měl určité výhrady k samotné prezentaci a dlouhým pasážím, které neusnadňují práci čtenáře

Předloženou práci nemohu, ani zdaleka, považovat za úspěšný vědecký počín zasluhující pochvalu. Seznam námitek a kritik by mohl být delší. Přesto bych alespoň vyzdvihl snahu autora,

---

⁵ Tento pojem autor příliš rychle „vysvětluje“ jako „striktní sekularismus“.

když ne o kritickou analýzu, tak o co nejkompaktnější uchopení dostupné literatury na izraelskou otázku, přičemž je literatura vcelku správně použita.

S velkými výhradami připouštím, že tuto práci lze připustit k obhajobě, aby dostal autor prostor reagovat na výše uvedenou kritiku, a to především na základě jeho snahy o uchycení různých názorových proudů k otázce antisemitismu a Izraele a o jejich následnou prezentaci. Práci však nelze rozhodně v této podobě publikovat.

V Praze, dne 7. dubna 2013

Doc. Michel Perottino, Ph.D.